

Сучасна іхтіофауна України включає 247 видів круглоротих, хрящових та кісткових риб. З них у Дніпрі зустрічається біля 70 видів.

Протягом останнього сторіччя іхтіофауна Дніпра зазнала значних змін внаслідок майже повного зарегулювання долини річки. Зараз Дніпро являє собою низку великих водосховищ, перегороджених високими греблями. Це призвело до значних змін у гідрологічному режимі річки, погіршило умови існування та нересту ряду видів риб, у першу чергу прохідних та напівпрохідних (*білуга чорноморська*, *осетер шип*, *стерлядь*, *осетер російський*, *осетер атлантичний*, *севрюга*, *річковий вугор європейський*, *пузанок дунайський*, *вирізуз причорноморський*, *шемак чорноморська* та ін.). Більшість з них стали рідкісними і вище Каховської ГЕС вже не піднімаються.

Другим негативним чинником, який катастрофічно впливає на рибне населення Дніпра є надмірний промисел. Внаслідок цього у багато разів скоротилась і продовжує скорочуватись чисельність промислових видів риб, ряд видів стали рідкісними або зникли з багатьох ділянок Дніпра.

Неоднозначним з екологічної точки зору треба вважати планове та випадкове "збагачення" місцевої іхтіофауни новими видами риб (*білий амур східноазіатський*, *чебачок амурський*, *товстолобик білий* і *строкатий*, *сонячна риба синьозяброва* та ін.).

Безумовно, рибне населення Дніпра страждає також внаслідок забруднення стічними водами населених пунктів, промислових та сільськогосподарських підприємств.

Вищевказані антропогенні чинники призвели до значного скорочення чисельності ряду видів риб. Саме тому 22 представника іхтіофауни Дніпра внесено до **Міжнародної Червоної книги** та **Червоної книги України** (*стерлядь прісноводна*, *річковий вугор*, *ялець звичайний*, *бистрянкa російська*, *марена дніпровська*, *карась золотий*, *минь звичайний*, *судак волзький*, *перкаринa чорноморська* та інші).

За останні 25 років в Дніпрі в районі між Дніпрогесом та Хортицькими плавнями включно, за літературними та нашими даними, зареєстровано 49 видів риб, які відносяться до 8 рядів.

Найбільшим є ряд **КОРОПОПОДІБНІ** (26 видів). Серед них найбільш чисельними (масовими) видами є *плітка звичайна* (довжина до 25 см, маса до 700 г), *тараня* (підвид *плітки*; до 45 см, до 3 кг), *верховодка звичайна* (до 25 см, до 140 г), *верховка звичайна* (12 см, 10 г), *лящ звичайний* (до 80 см, до 6 кг), *карась сріблястий* (до 45 см, до 3 кг) та *плоскирка європейська* (до 40 см, до 1,5 кг). Звичайними видами є *краснопірка звичайна* (до 32 см, до 1,5 кг), *зірчак європейський* (до 10 см, до 15 г), *короп звичайний*, *сазан* (до 100 см, до 35 кг), *товстолобик білий* (до 100 см, до 30 кг) і *чебачок амурський* (до 10 см, до 22 г). До рідкісних видів слід віднести *луна звичайного* (до 60 см, до 5 кг), *головня європейського* (до 80 см, до 6 кг), *чехоню звичайну*

(до 50 см, до 2 кг), *білізну звичайну* (до 85 см, до 9 кг), *пічкура звичайного* (до 19 см, до 70 г), *карася золотого (звичайного)* (до 46 см, до 4 кг), *товстолобика строкатого* (до 100 см, до 60 кг), *амура білого* (до 100 см, до 28 кг), *щипавку звичайну* (до 12 см, до 18 г) та *в'юна звичайного* (25 см, 130 г). Дуже рідкісними стали *ялець звичайний* (до 25 см, до 100 г), *в'язь звичайний* (до 70 см, до 7 кг), *рибець звичайний* (до 35 см, до 700 г), *підуст звичайний* (до 40 см, до 1,2 кг) та *бистрянкa російська* (до 18 см, до 35 г). Можливо ряд останніх видів риб в акваторії заповідника вже не зустрічаються.

Досить представницьким у іхтіофауні заповідника є ряд **ОКУНЕПОДІБНІ** (12 видів). Звичайними і місцями чисельними видами є *окунь річковий* (до 45 см, до 3 кг), *йорж звичайний* (до 18 см, до 140 г), *судак звичайний* (до 110 см, до 16 кг), *бички кругляк* (до 22 см, до 180 г) і *пісочник* (до 18 см, до 100 г). Більш рідкісними є *судак волзький* (до 37 см, до 850 г), *тупоносий бичок цуцик* (до 9 см, до 15г), *бички жабоголовий* (до 32 см, до 500 г), *головань* (до 20 см, до 180 г) і *зонець* (до 14 см, до 30 г), *сонячна риба синьозяброва* (до 15 см, до 35 г) та *перкаринa чорноморська* (до 10 см, до 17 г).

Ряд **КОЛЮЧКОПОДІБНІ** представлений 3 видами. Звичайними в районі є *колючка тризолкова* (до 8 см, до 13 г) та *морська голка пухлощока* (до 20 см, до 30 г), рідше зустрічається *колючка південна багатоголкова* (до 6 см, до 10 г).

Ряд **ОСЕЛЕДЦЕПОДІБНІ** представлений 2 видами. Звичайною і місцями чисельною є *тюлька чорноморсько-азовська* (до 12 см, до 15 г), іноді в улови потрапляє *оселедець чорноморсько-азовський прохідний* (до 30 см, до 400 г).

Інші ряди риб в іхтіофауні представлені по 1 виду.

Дуже скоротилась чисельність найбільшої риби долини Дніпра - *сома звичайного* (ряд **СОМОПОДІБНІ**; до 300 см, до 200 кг).

Продовжує скорочуватись чисельність *щуки звичайної* (ряд **ЛОСОСЕПОДІБНІ**; до 150 см, до 20 кг).

Атерина чорноморська (ряд **АТЕРИНОПОДІБНІ**; до 12 см, до 18 г) є звичайним видом риб в акваторії заповідника.

Миня звичайного (ряд **ТРИСКОПОДІБНІ**; до 80 см, до 4 кг), *вууга річковою* (ряд **ВУГРЕПОДІБНІ**; 100 см, 1,5 кг) та *стерлядь* (ряд **ОСЕТРОПОДІБНІ**; до 80 см, до 4 кг) можна віднести до дуже рідкісних (зниклих?) видів - в останні роки вони в районі не відмічались.

КЗ "Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді" ЗОР

Автор: Петроченко В. І., завідувач краєзнавчого відділу (061)2242471; (063)5525006; e-mail: pvi.zp@ukr.net

Національний заповідник "ХОРТИЦЯ"

ТВАРИННИЙ СВІТ

КІСТКОВІ РИБИ

ФАУНА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА "ХОРТИЦЯ". КІСТКОВІ РИБИ

1 - плітка; 2 - плітка; 3 - карась сріблястий; 4 - окунь; 5 - бичок жабоголовий; 6 - краснопірка; 7 - лин; 8 - ляц; 9 - йорж; 10 - головень; 11 - товстолобик білий; 12 - судак; 13 - карась золотий; 14 - щука; 15 - карась золотий; 16 - сом; А - тюлька; Б - верховка; В - пічкур; Г - колючка триголкова; Д - бичок гонець; Ж - верховодка; З - бичок головань; Е - щипавка; Є - бичок пісочник; К - гірчак; Л - бичок кругляк

ПЛАЗУНИ

Фауна України включає **21** вид плазунів. На території Запорізької області зустрічається **10** видів плазунів. З них на території Національного заповідника "Хортиця" зареєстровано **9** видів, у том числі **1** вид черепах, **3** види ящірок та **5** видів змій.

1. Черепаха болотяна зустрічається у південній частині о. Хортиця, іноді уздовж берегів острова. Довжина тіла (з хвостом) до 32 см, довжина панцира до 20 см. Тримається заболочених ділянок плавневих озер і боліт. Активна з початку квітня до кінця жовтня. Зимує зарившись глибоко у мул на дні водойм.

2. Ящурка різнокольорова (піщана) зустрічається тільки у центральній частині о. Хортиця. Довжина тіла (з хвостом) до 18 см. Населяє виключно відкриті піщані ділянки, у тому числі посеред соснових лісонасаджень. Активна з кінця квітня до середини жовтня. Зимує у своїх глибоких норах, пустотах ґрунту та норах гризунів.

3. Ящірка прудка зустрічається тільки у південній частині острова. Довжина тіла до 30 см. Тримається відкритих лучних ділянок посеред розрідженого плавневого лісу. Активна з кінця березня до початку листопада. Зимує у глибоких норах, тріщинах і пустотах ґрунту.

4. Ящірка зелена зустрічається майже по всій території заповідника. Довжина тіла до 45 см. Полюбляє відкриті ландшафти з кам'янистими відслоненнями, де місцями досягає значної чисельності. Активна з квітня до кінця жовтня. Зимує переважно у норах і пустотах серед скель і каміння.

5. Вуж водяний є найбільш чисельним видом змій заповідника і зустрічається по всій його території, включно з прилеглими малими островами. Довжина тіла до 160 см. Полюбляє заболочені та мілкі ділянки водойм та прилегли до них узбережжя. Активний з середини квітня до середини жовтня. Зимує у глибоких норах, пустотах і щілинах серед каміння, коренів дерев та ґрунту, часто збираючись групами по кілька десятків особин.

6. Вуж звичайний зустрічається по всій території острова. Довжина тіла до 140 см. Як і попередній вид, тримається біля водойм, але може заповзати далеко від берега. Активний з початку квітня до кінця жовтня.

7. Полоз каспійський (жовточеревий) зустрічається у північній та центральній частині острова. Довжина тіла до 210 см. Полюбляє відкриті ландшафти з кам'янистими відслоненнями. Як і полоз сарматський активний з середини квітня до середини жовтня.

8. Полоз сарматський (чотирисмугий) зустрічається на о. Хортиця дуже рідко (можливо реінтродукований вид). Довжина тіла до 220 см. Полюбляє більш-менш відкриті ділянки, у тому числі серед рідкої деревно-чагарникової рослинності.

9. Гадюка степова в останні десятиріччя реінтродукована на о. Хортиця і тому зустрічається ще дуже рідко. Довжина тіла до 85 см. Населяє відкриті ландшафти, у тому числі з кам'янистими відслоненнями. Активна з середини квітня до кінця жовтня. Єдиний вид змій заповідника, який може складати небезпеку для людини.

ЗЕМНОВОДНІ

Фауна України включає **20** видів земноводних. На території Запорізької області зустрічається **6** видів амфібій, у тому числі **1** вид хвостатих і **5** видів безхвостих. З них на території Національного заповідника "Хортиця" зареєстровані всі **6** видів земноводних.

1. Тритон звичайний зустрічається у південній частині о. Хортиця. Довжина тіла (з хвостом) до 12 см. Активний з середини березня до початку жовтня. До липня-серпня тримається мілководних водойм, потім мігрує на сусідні прибережні ділянки. Зимує на суші у підстилці, купах листя, старих пенях та під поваленими деревами.

2. Джерелянка червоночерева зустрічається у південній частині о. Хортиця. Довжина тіла до 6 см. Населяє заболочені мілководні ділянки плавневих водойм. Активна з кінця березня до кінця жовтня. Зимує на суші у пустотах ґрунту, норах гризунів, ямах з купами листя, льохах.

3. Землянка звичайна зустрічається у південній частині о. Хортиця. Довжина тіла до 8 см. Активна з кінця березня до середини жовтня. До середини травня тримається плавневих водойм, потім мігрує на сусідні прибережні ділянки з піщаним ґрунтом. Зимує глибоко зариваючись у ґрунт та у норах гризунів.

4. Райка звичайна Дві молоді особини знайдені у 1989 році в одному з плавневих озер о. Хортиця. Після цього цей вид амфібій у заповіднику не реєструвався.

5. Ропуха зелена зустрічається по всій території заповідника. Довжина тіла до 12 см. Населяє різноманітні біотопи, у тому числі антропогенні. Активна з середини березня до початку листопада. Навесні на 2-3 тижні мігрує до водойм для розмноження. Зимує у норах гризунів, ямах із листям та хмизом, пустотах ґрунту, старих льохах і т. п.

6. Жаба озерна є найбільш чисельним видом амфібій заповідника і зустрічається по всій його території. Довжина тіла до 16 см. Тримається заболочених ділянок водойм, покидаючи їх тільки для полювання та міграції до сусідніх водойм. Активна з середини березня до початку листопада. Зимує у мулі на дні водойм.

Внаслідок знищення природних ландшафтів та незапущеного переслідування людьми, більшість видів плазунів стали рідкісними і тому занесені до **Міжнародної Червоної книги** і **Червоного списку Європи** (черепаха болотяна, ящурка різнокольорова, гадюка степова) та **Червоної книги України** (ящурка піщана, ящірка зелена, полози каспійський і сарматський, гадюка степова).

Всі види земноводних заповідника занесені до **Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі**.

КЗ "Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді" ЗОР

Автор: Петrochenko B. I., завідувач краєзнавчого відділу
(061)2242471; (063)5525006; e-mail: pvi.zp@ukr.net

Національний заповідник "ХОРТИЦЯ"

Тваринний світ

ЗЕМНОВОДНІ ПЛАЗУНИ

ФАУНА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА "ХОРТИЦЯ". ЗЕМНОВОДНІ ПЛАЗУНИ

ПЛАЗУНИ: 1 - полоз каспійський (жовточеревий); 2 - ящірка прудка; 3 - ящірка зелена; 4 - ящірка різнокольорова; 5 - полоз сарматський (чотирисмугий); 6 - гадюка степова; 7 - вуж звичайний; 12 - черепаха болотяна; 13 - вуж водяний.

ЗЕМНОВОДНІ: 8 - джерелянка червоночерева; 9 - райка звичайна; 10 - тритон звичайний; 11 - землянка звичайна; 14 - ропуха зелена; 15 - жаба озерна

Станом на кінець 2015 року фауна Національного заповідника "Хортиця" включає 34 види ссавців, що відповідно складає 26% від теріофауни України та 57% від теріофауни Запорізької області.

Протягом останнього сторіччя теріофауна заповідника зазнала суттєвих змін внаслідок значного антропогенного навантаження та впливу на природне середовище о. Хортиця. Ряд видів скоротили свою чисельність, або зовсім зникли з території острова. Неоднозначним з екологічної точки зору треба вважати цілеспрямоване та випадкове "збагачення" місцевої фауни новими видами ссавців.

Найбільш представницьким у теріофауні заповідника є ряд **МИШОПОДІБНИ** (10 видів).

Мишак європейський зустрічається по всій території заповідника. Є фоновим видом лісових та лучних типів біотопів, місцями досягаючи значної чисельності.

Миша хатня зустрічається по всій території заповідника. Разом із пацюком тримається населених пунктів та прилеглих біотопів, часто досягаючи там високої чисельності. Влітку часто мігрує до сільськогосподарських угідь.

Пацюк мандрівний зустрічається по всій території заповідника. Тримається населених пунктів та прилеглих біотопів, часто досягаючи значної чисельності.

Полівка європейська зустрічається по всій території заповідника. Є фоновим видом лучних та лісових біотопів, місцями досягаючи значної чисельності.

Нориця водяна зустрічається у південній частині острова та уздовж його берегів. Є фоновим видом плавневих водойм та заболочених ділянок Дніпра.

Ондатра (акліматизований північноамериканський вид) зустрічається у південній частині острова та уздовж його берегів. Є фоновим видом плавневих водойм.

Ховрах крапчастий раніше зустрічався майже по всьому острову, зараз можливо зник. Був звичайним видом степових ділянок та сільськогосподарських угідь. Можливо в останні роки його замінив акліматизований у заповіднику **ховрах сірий**.

Вивірка акліматизована у північній частині острова. Стала звичайним видом штучних лісонасаджень.

Сліпак подільський зустрічається майже по всій території заповідника. Звичайний вид степів, лук та сільськогосподарських угідь.

Засць сірий (ряд **ЗАЙЦЕПОДІБНИ**) зустрічається по всій території заповідника. Є фоновим видом багатьох типів наземних біотопів, уникає населених пунктів.

Ряд **СОБАКОПОДІБНИ** представлений у теріофауні заповідника 9 видами (включно з здичавілими **лсом свійським** і **котом свійським**).

Лис рудий зустрічається по всій території заповідника. Звичайний вид майже всіх типів біотопів, у тому числі сільськогосподарських угідь; заходить до селищ.

Собака єнотоподібний (акліматизований далекосхідний вид) зустрічається у південній частині заповідника. Тримається плавневих лісів, лук та боліт.

Куна кам'яна зустрічається майже по всій території заповідника. Тримається більш-менш закритих типів біотопів, у тому числі населених пунктів.

Тхір степовий поодинокі зустрічається майже по всій території заповідника. Віддає перевагу відкритим типам біотопів, не уникає населених пунктів.

Ласиця зустрічається по всій території заповідника. Тримається більш-менш закритих типів біотопів, віддаючи перевагу прибережним ділянкам.

Видру річкову, як і **норку американську** неодноразово відмічали у плавневій частині заповідника.

Ряд **МІДИЦЕПОДІБНИ** представлений 2 видами.

Білозубка мала зустрічається по всій території заповідника. Є фоновим видом лісових та лучних типів біотопів, місцями досягаючи значної чисельності.

Іжак білочеревий зустрічається по всій території заповідника. Є звичайним видом більшості наземних типів біотопів, не уникає садів, городів та населених пунктів.

Маловиленою групою ссавців заповідника досі залишається ряд **ЛИЛИКОПОДІБНИ**. За останні 25 років на о. Хортиця зареєстровано всього 6 видів кажанів: **вечірниця дозірна** і **велетенська**, **нічниця водяна**, **вухань звичайний**, **нетопир карлик** та **пергач пізній**. З них звичайною на території заповідника можна вважати лише вечірницю дозірну.

Ряд **ОЛЕНЕПОДІБНИ** у теріофауні заповідника зараз представлений 4 видами. Спроба акліматизації на о. Хортиця **олень шляхетного** та **лані звичайної** виявилась невдалою.

Свиня лісова зустрічається по всій території заповідника, але віддає перевагу плавневій частині. Є звичайним видом більшості наземних типів біотопів, у тому числі зволожений та сільськогосподарських земель.

Сарна європейська зустрічається майже по всій території заповідника. Є звичайним видом більшості більш-менш закритих типів біотопів, не уникаючи полів та садів.

Олень плямистий (акліматизований далекосхідний вид) зустрічається у центральній та південній частині заповідника. Тримається лісових біотопів та садів.

Лось європейський не є постійним мешканцем заповідника і в окремі роки мігрує на острів з Правого берега.

4 види ссавців заповідника занесені до **Міжнародної Червоної книги**, **ховрах крапчастий**, **сліпак подільський**, **видра річкова** і **10** видів - до **Червоної книги України** (крім видів, наведених вище, **пергач пізній**, **нетопир карлик**, **вухань звичайний**, **нічниця водяна**, **вечірниця дозірна**, **тхір степовий**).

КЗ "Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді" ЗОР

Автор: Петроченко В. І., завідувач краєзнавчого відділу (061)2242471; (063)5525006; e-mail: pvi.zp@ukr.net

Національний заповідник "ХОРТИЦЯ"

Тваринний світ

ССАВЦІ

ФАУНА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА "ХОРТИЦЯ". ССАВЦІ

1 - видра; 2 - куниця кам'яна; 3 - олень японський; 4 - лисиця; 5 - ласиця; 6 - сліпак; 7 - собака єнотовидний; 8 - вивірка; 9 - ховрах; 10 - тхір степовий; 11 - пацюк; 12 - сарна; 13 - заєць; 14 - норичка водяна; 15 - ондатра; 16 - їжак; 17 - свиня лісова; А - вечірниця дозріра; Б - нічниця водяна; В - білозубка мала; Г - вухань звичайний; Д - миша хатня; Ж - полівка європейська; Е - мишак європейський